

Avizul Comitetului Economic și Social European privind dimensiunea etică și socială a instituțiilor financiare europene

(2009/C 100/14)

La 25 septembrie 2007, în conformitate cu articolul 29 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, Comitetul Economic și Social European a hotărât să elaboreze un aviz din proprie inițiativă cu privire la

Dimensiunea etică și socială a instituțiilor financiare europene (aviz din proprie inițiativă).

Secțiunea pentru uniunea economică și monetară și coeziune economică și socială, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 2 octombrie 2008. Raportor: dl IOZIA.

În cea de-a 448-a sesiune plenară, care a avut loc la 22 și 23 octombrie 2008 (ședința din 23 octombrie 2008), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 122 de voturi pentru, 23 de voturi împotriva și 45 de abțineri.

1. Sinteză și recomandări

1.1 Ultimele evoluții ale crizei financiare, imprevizibile și neașteptate din perspectiva imenselor pierderi și a evidentei incapacități a instrumentelor de reglementare a pieței, cu alte cuvinte de protecție a depunătorilor, a întreprinderilor și investitorilor, impun o nouă analiză specifică în legătură cu conținutul avizului de față. Falimentele care s-au succedat în toată lumea, operațiunile de salvare a unor bănci și societăți de asigurare, în aparență foarte solide, au creat o stare de neliniște și de îngrijorare pentru milioane de cetățeni europeni.

1.1.1 Consiliul European din 15 și 16 octombrie a.c. a fost dedicat în principal temei crizei financiare; cu acest prilej, Consiliul și-a exprimat hotărârea de a trece la o acțiune concertată în vederea protejării sistemului financiar european și a depunătorilor. După Europgrup, și Consiliul, în ansamblul său, a aprobat principiile stabilite în cadrul reuniunii de la Paris din 12 octombrie, privind menținerea stabilității sistemului, consolidarea supravegherii sectorului financiar european, în special a grupurilor transnaționale, îmbunătățirea coordonării supravegherii la nivel european, sprijinirea instituțiilor financiare importante, evitarea falimentelor și asigurarea protecției depozitelor depunătorilor.

1.1.2 De asemenea, Consiliul a solicitat accelerarea lucrărilor de elaborare a directivei privind activitățile agențiilor de rating și a celei privind siguranța depozitelor bancare și a recomandat statelor membre adoptarea unor măsuri prin care retribuițiile acordate cadrelor de direcție și drepturile preferențiale de subscripție, în special cele din sectorul financiar, să nu determine asumarea unor riscuri excesive sau o concentrare exagerată asupra obiectivelor pe termen scurt.

1.1.3 Consiliul a subliniat necesitatea susținerii creșterii economice și a ocupării forței de muncă, însoțite de solicitarea unei reforme profunde a sistemului financiar internațional, bazată pe principiile transparenței, solidității bancare, responsabilității, integrității și ale guvernancei mondiale și pe prevenirea conflictelor de interese.

1.1.4 Acum multă vreme, CESE solicitase deja în zadar să se intervină pentru întărirea instrumentelor de reglementare, pentru cooperarea între autoritățile de control și pentru coordonarea și armonizarea măsurilor de supraveghere, și denunțase riscurile excesive asumate de către sistemul bancar european și internațional, susținute de sisteme aberante de retribuire a rezultatelor pe termen foarte scurt și care îi obligă pe operatorii din domeniu să întreprindă campanii nediferențiate de vânzare a unor produse ce implică riscuri foarte înalte.

1.1.5 În ciuda scandalurilor financiare izbucnite inclusiv în Europa, nu s-a întreprins nimic concret și abia astăzi, când amploarea crizei riscă să producă efecte dramatice asupra întregii economii, se înțelege că promisiunile de creștere nemăsurată și nelimitată ale unui capitalism neînfrânat și iresponsabil erau false și vestitoare de crize profunde.

1.1.6 Modelul acesta a intrat în mod ireversibil în faza sa terminală. CESE solicită ca instituțiile politice să-și asume în sfârșit responsabilitățile, prin:

- consolidarea obiectivelor și a cadrului de intervenție ale autorităților de reglementare;
- interzicerea posibilității de a deține fonduri, credite și titluri extrabugetare;
- sporirea și armonizarea activităților autorităților naționale de reglementare;

- impunerea unor norme mai potrivite și mai transparente pentru activitățile fondurilor speculative (*hedge funds*), ale băncilor de investiții, ale instrumentelor structurate off-shore care servesc drept suport pentru activitățile financiare, ale Fondurilor suverane și ale fondurilor de plasament în acțiuni (*equity funds*), prin trecerea lor sub controlul autorităților și determinarea naturii și calității lor de „întreprinderi” cărora li se aplică reglementările în vigoare, așa cum a solicitat Parlamentul European;
- modificarea sistemului de taxare, evitând stimulentele sau reducerile atunci când este vorba de riscuri mari sau de îndatorare excesivă;
- crearea unei Agenții europene de rating;
- controlul sistemului de retribuire a cadrelor din direcția întreprinderilor, și al măsurilor de stimulare pentru vânzarea către operatori a produselor financiare inadecvate, așa cum a solicitat în prezent chiar Consiliul;
- controlul piețelor nereglementate;
- adaptarea obligațiunilor de capital pentru produsele financiare complexe și pentru produsele derivate.

1.1.7 CESE este convins că această criză financiară deosebit de gravă și doritul eșec definitiv al capitalismului-cazinou pot oferi ocazia adoptării celor mai potrivite măsuri pentru salvarea în viitor a sistemului financiar și, în același timp, pentru relansarea economiei. Este nevoie de un efort general pentru a anihila riscul de propagare a crizei izbucnite în interiorul sistemului financiar către întreaga economie reală. Investițiile în infrastructuri, „investițiile verzi”, precum măsurile de eficiențizare energetică și investițiile în sursele regenerabile de energie, inovare și cercetare pot contribui la sprijinirea cererii. Un nou Fond european, a cărui gestionare ar putea fi încredințată BEI și care ar putea fi garantat de statele membre, ar putea rezolva problema blocajului finanțării economiei, mai ales a acelor activități economice care, mai mult decât altele, au nevoie de investiții pe termen mediu și lung.

1.1.8 CESE apreciază realizările de până acum ale statelor membre, ale Băncii Centrale Europene și ale Consiliului și cere tuturor instituțiilor europene să dea dovadă de solidaritate și să reacționeze rapid în această situație atât de dramatică pentru cetățeni, angajați și întreprinderi, în vederea restabilirii – cât mai curând cu putință – a funcționării corecte a sistemului financiar european și mondial.

1.1.9 De asemenea, CESE solicită ca, în afara măsurilor financiare necesare puse la dispoziția acestui obiectiv prioritar, să se depună toate eforturile posibile pentru a tempera criza economică ce decurge de aici.

1.1.10 Sute de miliarde de euro au fost mobilizate pentru salvarea băncilor. CESE dorește să se dea dovadă de tot atâta energie și rapiditate pentru salvarea sistemului de întreprinderi, în special a celor mici și mijlocii, prin sprijinirea cererii, inclusiv prin creșteri salariale și mărirea pensiilor, astfel încât să se evite transformarea recesiunii în depresiune.

1.2 Bogăția numeroaselor oferte din domeniul serviciilor financiare este comparabilă cu bogăția naturii. În prezent, cetățenii conștientizează nevoia de protecție a biodiversității naturale. Protecția biodiversității furnizorilor de servicii financiare face parte, de asemenea, din patrimoniul cultural și social al Europei, care nu trebuie irosit, ci păstrat, dacă se ține seama de imensa valoare socială pe care acesta o reprezintă. Dimensiunea etică și socială a sistemului financiar european trebuie consolidată și păstrată.

1.3 La articolul 2 alineatul (3), Tratatul de la Lisabona prevede că: (Uniunea) „acționează pentru dezvoltarea durabilă a Europei, întemeiată pe o creștere economică echilibrată și pe stabilitatea prețurilor, pe o economie socială de piață cu grad ridicat de competitivitate, care tinde spre ocuparea deplină a forței de muncă și spre progres social, precum și pe un nivel înalt de protecție și de îmbunătățire a calității mediului. Uniunea respectă bogăția diversității sale culturale și lingvistice și veghează la protejarea și dezvoltarea patrimoniului cultural european”.

1.4 Va trebui ca instituțiile europene și statele membre să acționeze pentru a favoriza și pentru a susține nu numai capacitatea competitivă a pieței financiare, ci și dimensiunea sa etică și socială. *Economia socială de piață înseamnă și economie de piață justă din punct de vedere social* ⁽¹⁾ și, mai mult, „*economia socială de piață permite ca economia să-și atingă scopul fundamental, cel al prosperității și bunăstării întregului popor, ferindu-l de sărăcie*” ⁽²⁾.

1.5 Atunci când a lansat propunerea de constituire a unui comitet european la nivel înalt, drept răspuns la criza de pe piețele financiare, pentru definirea unor reguli noi și pentru combaterea „*finanțelor iraționale de care nu trebuie să ne lăsăm conduși*”, Jacques Delors a declarat despre criza actuală că „*întruchipează falimentul piețelor puțin sau prost reglementate și este încă o dovadă a faptului că acestea nu sunt capabile de autoreglementare*”.

1.6 Criza recentă demonstrează că pluralismul și biodiversitatea sistemului financiar nu sunt numai o avere culturală și istorică a Europei, fiind absolut necesare pentru ca inițiativele cu conotații etico-sociale să existe, ci și factori importanți ai creșterii gradului de competitivitate și ai diminuării riscului de apariție a unei crize structurale a sistemelor financiare.

⁽¹⁾ A. F. Utz, *Etica economica*, San Paolo, Cinisello balsamo, 1999.

⁽²⁾ Konrad Adenauer, *Memorii 1945-1953*, Mondadori, Milano, 1966.

1.7 Creșterea economică peste anumite limite, fără posibilitatea satisfacerii altor nevoi, nu îi face pe oameni mai fericiți. Rolul dominant pe care finanțele speculative îl dețin în economia reală trebuie să fie reconsiderat și circumscris unor comportamente mai raționale, durabile din punct de vedere social și acceptabile din punct de vedere etic.

1.8 Rolul finanțelor etice și responsabile din punct de vedere social trebuie, așadar, pus în valoare. Comitetul economic și social pornește de la premisa că, în acest context, o abordare dirijistă trebuie socotită greșită, căci se știe din experiență că este bine ca inițiativele cu puternic caracter social și etic să pornească de jos, în mod spontan.

1.9 Dimensiunea etică nu este apanajul unui anumit tip de activități. Rolul dovedit și important al caselor de economii și al diverselor mișcări cooperatiste în promovarea inițiativelor etico-sociale și în stimularea dezvoltării sistemelor locale merită o atenție specială. Cu toate că acesta este recunoscut de către Tratatul european, sunt și state membre care nu îl recunosc și nu îi acordă protecție în mod explicit. Trebuie făcute eforturi în vederea obținerii unei recunoașteri mai sistematice și extinse a acestui mod de guvernare a societăților. Plângerile depuse recent pe lângă Comisia Europeană împotriva mișcării cooperatiste în Italia, Spania, Franța și Norvegia, dată fiind lipsa unei legislații europene adecvate, sunt o dovadă a acestei exigențe.

1.10 CESE consideră că nicicând cadrul normativ nu este neutru în raport cu comportamentele organizațiilor și indivizilor. Pe baza acestei observații, Comitetul consideră că, într-un sistem care stimulează deja anumite comportamente, ideea sistematizării și generalizării principiului potrivit căruia, acolo unde există inițiative etico-sociale, se recomandă acordarea unui sistem de compensații, corespunde unor criterii de echitate și de raționalitate ale rolului autorității publice în economie și în societate.

1.11 De fiecare dată când se poate demonstra că o anumită organizație renunță măcar în parte, dar în mod structural și pentru totdeauna, la criteriul de maximizare a profitului, pentru a promova inițiative cu caracter etic și social, trebuie să se aplice măsuri fiscale și legislative care, cu excepția regulilor prudențiale fundamentale, să fie măcar parțial diferite de cele general-valabile. În unele state membre, investitorii etici beneficiază deja de o derogare de la directiva bancară: trebuie luate măsuri pentru ca acest principiu să fie extins la toate statele membre.

1.12 Comitetul și-a pus întrebarea dacă inițiativele cu conotații etico-sociale ale unor organizații destinate, prin natura lor, profitului trebuie să beneficieze de avantaje fiscale

ori de reglementare. O organizație cu scop lucrativ lansează o inițiativă care nu are nimic în comun cu afacerile sale obișnuite: nu ar trebui să existe multe îndoieli cu privire la oportunitatea acordării unei compensații în raport cu procedura standard. Pe de altă parte, în cazul în care inițiativele nu diferă, în esență, de afacerile sale obișnuite, este necesară o dezbatere aprofundată care să stabilească oportunitatea introducerii unui sistem de compensații.

1.13 În multe sectoare ale pieței nu se acordă prea mare atenție dimensiunii sociale. Într-adevăr, responsabilitatea socială a întreprinderilor (RSI) privilegiază creșterea constantă, compatibilă, în deplinul respect al demnității umane și al mediului. În schimb, sistemul de acordare a primelor doar în funcție de cantitatea de produse vândute, mai degrabă decât de calitatea prestației, stârnește multă nemulțumire în rândurile clienților și ale lucrătorilor afectați de „disconfort financiar”, adică de un anume stres cauzat de neconținutele presiuni comerciale.

1.14 CESE consideră că trebuie aplicat sistematic și la obiect așa-numitul „principiu al proporționalității”, pe baza căruia un mic intermediar cu activitate restrânsă nu poate fi supus aceluiași poveri administrative precum o organizație multinațională complexă, rămânând valabilă însă observația că trebuie menținute aceleași garanții pentru piață. Regulile sunt adoptate pentru protejarea pieței.

1.15 Prin garantarea faptului că statele membre nu vor adopta măsuri de denaturare a concurenței, Comisia Europeană poate încuraja protecția diversității ofertei de servicii financiare, bancare și asiguratorii. Normele de acordare a ajutoarelor de stat ar trebui să țină cont de aceste aspecte.

1.16 Capitalismul-cazinou și turbo-capitalismul au luat în vizor întreprinderi industriale și financiare importante care, vândute rapid pe bucăți, au sfârșit ca umbra a ceea ce au fost odată, antrenând în această operațiune de distrugere a valorii lor intrinseci mii de lucrători, de familii, de acționari și economia în ansamblu și lăsând în urmă numai ruine.

1.17 Prin acest avis, CESE afirmă, o dată mai mult, necesitatea repunerii economiei în slujba omului, potrivit spuselor unui mare economist ⁽¹⁾: „*Cel mai mare pericol îl reprezintă subordonarea gândirii necesităților sistemului industrial modern. Acestea constau în faptul că tehnologia merge tot mai bine, că, de asemenea, creșterea economică este apreciabilă, că întreprinderile trebuie să se extindă continuu, că izvorul principal al fericirii este consumul de bunuri, că lenea este imorală, că nimic nu trebuie să impiezeze asupra priorității pe care o acordăm tehnicii, creșterii economice și consumului*”.

⁽¹⁾ John Kenneth Galbraith, *The Atlantic Monthly*, iunie 1967. Titlul original: *Liberty, Happiness... and the Economy*.

2. Introducere

2.1 Etica și dimensiunea socială

2.1.1 Gândirea greacă, din care ne inspirăm pentru a defini, înainte de toate, conceptele „etic” și „social”, reprezintă temeiul solid al culturii occidentale.

2.1.2 După Aristotel, obiectul de studiu al eticii este binele omului, înțeles nu în sens abstract, ci ca un maximum al bunurilor care se pot dobândi și realiza prin acțiune. Bunul cel mai de preț la care aspiră orice ființă omenească este fericirea iar fericirea deplină constă în acțiunea nobile.

2.1.3 Fericirea este lucrul cel mai bun, mai frumos și mai plăcut laolaltă, acestea fiind calități care nu trebuie separate, după cum aflăm din inscripția de la Delos:

„(a) Cel mai frumos lucru este dreptatea absolută;

(b) cel mai bun lucru este sănătatea;

(c) dar lucrul cel mai plăcut prin natura lui este să obții ceea ce dorești;

(d) De fapt, toate aceste calități țin de cele mai bune acțiuni: iar acestea, sau cel puțin una dintre ele, cea mai bună dintre toate, spunem că reprezintă fericirea”. (Aristotel, „Etica Nicomahică”, Cartea I).

2.1.4 Filozofia ne ajută să înțelegem că există, pe lângă o realitate absolută a eticii, și realități relative, care le oferă satisfacție acelor grupuri sociale, fie ele mici sau mari, ce împărtășesc aceeași viziune a fericirii și care fac corp comun întru dobândirea ei.

2.1.5 Etica și multitudinea de valori coexistă și reprezintă bogăția drumului străbătut de omenire, sub diversele sale forme de exprimare, inclusiv cea denumită recent „economie a fericirii” care, pe baze empirice, studiază în mod sistematic natura fericirii și posibilele căi de urmat pentru a o dobândi.

2.1.6 Este lucru dovedit că, fără o creștere simultană a altor factori de satisfacție, creșterea economică nu sporește fericirea oamenilor, ci dimpotrivă: „Peste o anumită limită, creșterea economică nu mai aduce cu sine fericirea. Creșterea neconținută a

consumului presupune un efort neconținut, necesar pentru finanțarea acestuia și timp dedicat activității profesionale. În detrimentul relațiilor interumane. Exact acele relații care constituie izvorul principal al fericirii” ⁽¹⁾.

2.1.7 Diferite sondaje ale Eurostat au scos în evidență faptul că, într-adevăr, în Europa, pe parcursul ultimilor douăzeci și cinci de ani, în timp ce venitul pe cap de locuitor a crescut continuu, fericirea a rămas în esență neschimbată. Și în Statele Unite se obțin rezultate foarte asemănătoare.

2.2 Criza financiară 2007-2008 ... și apoi?

2.2.1 Scenariul turbulențelor care, din februarie 2007, afectează în continuare piețele financiare, antrenând instituții financiare și bancare de prim-plan, se regăsește în actualitatea dezbaterii politice internaționale.

2.2.2 Consecințele crizei instituțiilor americane de credit s-au manifestat pe scară largă și au fost amplificate de faptul că multe datorii considerate *subprime*, presupunând, așadar, un mare risc de a nu fi recuperate, au fost incluse, prin procesul de securitizare, în „pachete” mai mari de datorii, fără a se ține câtuși de puțin seama de transparența cu privire la amploarea problemei, motiv pentru care agenții dețin obligațiuni nesigure și devalorizate.

2.2.3 Această nesiguranță a antrenat pierderea încrederii în sistemul financiar, ceea ce a influențat negativ activitățile de afaceri bazate pe fluxul constant de credit ieftin.

2.2.4 Fondurile speculative (*hedge funds*) în primul rând, inclusiv cele gestionate de marile bănci de afaceri, au fost primele victime ale crizelor financiare. Multe bănci europene au sfârșit prin a regăsi o mare parte din datoriile *subprime* americane în propriul portofoliu. Unele bănci din Germania, a căror prudență este bine-cunoscută, au fost serios afectate, iar maladia s-a propagat, afectând și instituții financiare imune, care s-au confruntat cu creșterea exagerată a costului banilor. Acesta a fost motivul pentru care Northern Rock aproape că a dat faliment.

2.2.5 Cazul *Société générale* (Socgen) este legat în parte de criza financiară care s-a declanșat vara trecută, în parte de o anume propensiune pentru încurajarea operatorilor de pe piața financiară în direcția asumării unor riscuri excesive care pot duce în egală măsură fie la un profit ridicat, fie, în cazul unor acțiuni imprudente, la pierderi de proporții astronomice. Această situație a pus în evidență carențele extrem de grave care afectează procedurile de control intern aplicate în instituția menționată și pune sub semnul întrebării practicile din domeniu în ansamblul sistemului bancar.

⁽¹⁾ Luca de Biase, „Economia fericirii”, Feltrinelli, 2007.

2.2.6 Se poate vorbi aici despre „finanțe-cazinou” căci, din păcate, nu banca falimentară, ci depunătorii, în special cei mai lipsiți de posibilități, sunt, într-un fel sau altul, constrânși să plătească daunele fără a purta vreo vină, ca și angajații (au fost peste 100 000 de concedieri până în prezent în sectorul financiar și vin altele la rând ⁽¹⁾) și cetățenii, care văd că siguranța lor financiară este periclitată și se întreabă dacă sistemul financiar mai este demn de încredere.

2.2.7 Pierderile înregistrate până în prezent se ridică la 400 de miliarde de dolari și, potrivit unor păreri avizate, ar trebui să ajungă la 1 200 de miliarde de dolari ⁽²⁾. Cu siguranță că sunt afectați marii investitori instituționali, fondurile de pensii, dar și sistemul economic în ansamblu suportă episoade recrudescențe acute odată cu majorarea costurilor și cu slaba disponibilitate a lichidităților, cu implicata creștere a prețurilor și a inflației și, în consecință, cu încetinirea economiei. Este un cerc vicios în care sunt prinse toate activitățile economice. În unele state membre se vorbește deja despre recesiune.

2.2.8 Sistemul financiar european a fost, cu siguranță, mai degrabă victimă decât vinovat, cu excepția unor cazuri izolate și strict delimitate. Este însă la fel de adevărat că financiarizarea economiei, căutarea unor mijloace din ce în ce mai sofisticate de multiplicare a ocaziilor de profit, rolul tot mai agresiv al fondurilor speculative, intrarea în arenă a fondurilor suverane, cu mijloace imense, au contribuit la marginalizarea economiei reale, au scos în evidență carențele sistemelor naționale de control, ineficiența modelelor de cooperare dintre diverse autorități și rolul agențiilor de *rating*, care stănesc îngrijorare, incluzându-le aici și pe cele care se ocupă de așa-numitul *rating* etic (care au evaluat pozitiv întreprinderi ca Parmalat, cu un superb cod de conduită).

2.2.9 Criza aceasta a avut repercusiuni asupra tuturor actorilor de pe piață, independent de profilul lor speculativ: ridicat, scăzut sau inexistent. Integrarea piețelor a ajuns la punctul în care nimeni nu se poate declara imun la repercusiuni negative. Problema este că doar consecințele dezastrului se distribuie uniform, profiturile rămânând, fără discuție, în mâinile speculatorilor.

3. Sistemul financiar european

3.1 Băncile

3.1.1 Între intermediarii financiari, băncile sunt punctul nodal: dețin în mare măsură controlul asupra economiei reale

în unele țări și exercită o putere nu doar economică, influențând dezvoltarea unor teritorii și întreprinderi și multiplicând ocaziile de profit.

3.1.2 Deși operează toate în cadrul pieței, oferind în esență aceleași servicii, de la cele standard la cele mai specializate, instituțiile bancare au o amprentă matricială foarte diferită, păstrată ca atare de-a lungul timpului.

3.1.3 Pe lângă băncile comerciale și băncile de investiții, care ocupă o poziție dominantă pe piață, există case de economii, instituții publice înființate pentru sprijinirea comunităților din orașe, care, în special pentru cei mai săraci membri ai acestora, reprezintă colacul de salvare oferit în momente de cumpănă. Denumirea lor provine de la primele case de economii înființate în Imperiul German la începutul secolului al XIX-lea, multe din ele existând însă deja în secolul al XV-lea și purtând denumirea de „Munte de pietate”. În prezent, acestea reprezintă circa 1/3 din piața cu amănuntul, având 160 de milioane de clienți și 980 000 de angajați. *Die Zweite Sparkassen* din Austria și *Parcours confiance* din Franța sunt exemple de acțiuni incluzive ale caselor de economii.

3.1.4 În unele regiuni de periferie și în zonele rurale a luat naștere mișcarea caselor rurale și meșteșugărești, de la o idee menită să combată fenomenul de camătă, a lui Friedrich Wilhelm Raiffeisen, cel care a întemeiat prima *Darlehnskassen-verein*, în 1864. Franz Hermann Schulze-Delitzsch, care a fondat prima *Vorschussverein* (bancă populară) în 1850, a fost inițiatorul băncilor populare, și acestea tot de sorginte cooperatistă. Pornind de la aceste experiențe, ia naștere marele curent al creditului cooperatist și al băncilor populare care, în prezent, deține în UE o cotă de piață ce depășește 20 %, cu peste 140 de milioane de clienți, 47 de milioane de asociați și 730 000 de angajați.

3.1.5 Acest memento istoric arată că societatea civilă a atribuit dintotdeauna băncilor, în sistemul economic, un rol măcar în parte diferit de cel al altor întreprinderi. Așteptările au fost întotdeauna ca băncile să aibă, pe lângă profit, și finalități etico-sociale.

3.1.6 O temă importantă pe care sectorul financiar trebuie să o aibă în vedere este accesul cât mai larg cu putință la serviciile financiare. În vreme ce în țările în curs de dezvoltare doar 20 % din populație are acces la credit, în Europa se înregistrează un încurajator 90 %. Totuși, nu este suficient, deoarece restul de 10 % excluși pot fi supuși unei discriminări deosebit de grave.

⁽¹⁾ Sursă: UNI United Network International, Geneva, 2008.

⁽²⁾ Buletinul informativ nr. 52 al Băncii Italiei, aprilie 2008.

3.2 Societățile de asigurări

3.2.1 Dacă primele bănci moderne, în formă incipientă, iau naștere la începutul secolului al XV-lea în Italia (Banco di San Giorgio, 1406), unele dintre acestea funcționând și astăzi, precum Monte dei Paschi din Siena (înființată în 1472), drumul către originile societăților de asigurare este mult mai lung. Primele forme de asigurare au apărut în China și Babilon și datează din epoca situată între mileniile 3 și 2 î.Hr., iar grecii și romanii au introdus pentru prima dată conceptele de asigurare de viață și de asigurare de sănătate, prin *societăți de binefacere* care plăteau îngrijiri medicale, alocații pentru sprijinirea familiei și chiar cheltuieli de înmormântare. În Evul Mediu, ghildele își propuneau același obiectiv și tot în secolul al XIV-lea (în 1347), la Genova, a fost inventat contractul de asigurare, decuplat de cel de investiții. De pe urma acestuia a făcut avere Edward Lloyd care, în 1688, deschisese la Londra, în Tower Street, o cafenea frecventată de armatori, comercianți și căpitani: loc de întâlnire ideal pentru cei care voiau să asigure vasele și încărcătura și pentru cei care voiau să ia parte, din punct de vedere financiar, la aventură. În aceeași perioadă, după incendiul devastator de la Londra, din 1666, care a mistuit 13 200 de case, a luat ființă prima societate de asigurare împotriva incendiilor, *The Fire Office*, înființată de Nicholas Barbon.

3.2.2 În urma experienței firmei Lloyd's (care, din punct de vedere tehnic, nu este o companie de asigurări), modelul asigurator se răspândește în toată Europa și intră în acțiune companiile. Dezvoltarea formelor moderne de asigurare este legată de teoria modernă a probabilităților, care i-a avut ca precursori nu doar pe Pascal și pe de Fermat, ci și pe Galilei. În cadrul sectorului asigurărilor operează societățile mutuale de asigurări aflate în proprietatea celor care subscriu polițe, adică a propriilor clienți, nu a acționarilor. În secolul trecut iau naștere asigurările cooperatiste: în unele țări s-au impus mulțumită capacității lor de a oferi produse de calitate întregii piețe. După modelul băncilor cooperatiste, asigurările mutuale sunt strâns legate de sistemele economice locale și contribuie substanțial la dezvoltarea acestora, inclusiv prin reinvestirea unei părți importante din valoarea lor adăugată.

3.3 Bănci și asigurări etice

3.3.1 În urmă cu câțiva ani și-au început activitatea băncile și societățile de asigurări etice, care își propun să întrețină relații de afaceri și să sprijine financiar doar întreprinderile care corespund unor exigențe riguroase, împărțind sistemul de valori al comunității care a înființat respectivele bănci și societăți de asigurare. Exigențe privind durabilitatea mediului, refuzul oricărui compromis față de comerțul cu armament, angajarea permanentă în lupta împotriva oricăror forme de discriminare, sunt doar câteva exemple de valori care alcătuiesc paradigma la care se raportează lumea aceasta.

3.3.2 Finanțele „etice” și microfinanțele

3.3.2.1 „Finanțele etice” sunt activități financiare care încurajează inițiativele de promovare a dimensiunilor umană, socială și ambientală, în lumina valorizării etice și economice

a impactului lor asupra mediului și societății, activități al căror obiectiv principal este acela de a sprijini financiar acțiunile propuse sau, prin instrumentul microcreditului, persoanele fizice.

3.3.2.2 Microfinanțele sunt reprezentate de bănci specializate în credite mici, pentru categorii dezavantajate de populație, care nu intră în atenția sistemului bancar tradițional, și sunt cunoscute mai ales datorită prezenței lor în țările lumii a treia. Nu trebuie uitat însă că și în țările occidentale există o importantă tradiție a microeconomiei (în timp ce microcreditul a avut o arie mai limitată de răspândire, a îmbrăcat, de exemplu, pentru o vreme, forma *Muntelui de pietate*): depozitele la termen, multianuale, la preț redus sunt un exemplu de microeconomii.

3.3.2.3 Finanțarea etică este întemeiată pe principiile următoare ⁽¹⁾:

- (a) nediscriminarea beneficiarilor de investiții pe criterii de sex, etnie sau religie, nici în funcție de avere, creditarea, sub toate formele sale, fiind considerată unul dintre drepturile omului;
- (b) accesul celor mai dezavantajați, pe baza unor forme de garanție personală, a categoriei sau din partea comunității, considerate valabile, pe picior de egalitate cu garanțiile de tip patrimonial;
- (c) eficiența, criteriu potrivit căruia finanțele etice nu se prezintă ca binefacere, ci ca activități vitale din punct de vedere economic și utile din punct de vedere social;
- (d) participarea depunătorilor la opțiunile instituției care colectează economiile, fie prin indicarea destinației preferate a fondurilor, fie prin intermediul unor mecanisme democratice de luare a deciziilor;
- (e) transparență absolută și accesul tuturor la informații, principiu în virtutea căruia este necesar ca economiile să fie nominale iar clientul să aibă dreptul de a cunoaște modul de funcționare a instituției financiare și deciziile referitoare la utilizarea fondurilor și investițiilor;
- (f) refuzul bogăției dobândite exclusiv pe seama posesiei și schimbului de bani, principiu în virtutea căruia rata dobânzii va fi menținută la nivelul cel mai echitabil cu putință, conform unor criterii nu doar economice, ci și sociale și etice;

⁽¹⁾ Democrație participativă: definiții extrase dintr-un studiu finanțat de departamentul pentru buget al Regiunii Latium (I).

(g) absența relațiilor financiare cu actori și activități economice care împiedică dezvoltarea ființei umane și contribuie la violarea drepturilor fundamentale ale omului, precum producția și comerțul cu armament, activitățile de producție care afectează în mod grav sănătatea și mediul, cele care presupun exploatarea minorilor sau reprimarea libertăților civile.

3.3.2.4 Prin *asigurare etică* se înțelege o activitate asiguratorie care se desfășoară în virtutea principiilor următoare ⁽¹⁾:

- (a) reciprocitate, înțeasă ca o recuperare a sensului original al asigurării, instrument al solidarității dintre cel care nu a avut de suferit și cel care, confruntându-se cu pierderi, are nevoie de compensații;
- (b) asigurabilitate, înțeasă ca garantare a unei protecții asiguratorii de care poate beneficia oricine, în scopul prevenirii unor eventuale întâmplări nefericite, fără a se face distincții injuste pe motiv de vârstă, posibile dizabilități sau alte inconveniente de ordin social;
- (c) transparență, în sensul clarității contractelor și al posibilității de a controla criteriile de constituire a primei;
- (d) crearea de avantaje pe plan local;
- (e) situarea pe același plan a subiecților contractanți din punct de vedere al demnității umane.

3.3.3 Investiția etică

3.3.3.1 Investiția etică își propune finanțarea de inițiative din domeniul mediului, al dezvoltării durabile, al serviciilor sociale, culturii și cooperării internaționale. La selectarea titlurilor de valoare nu se aplică numai criteriile financiare tradiționale, ci și criteriile de responsabilitate socială, precum calitatea raporturilor de muncă, respectul față de mediu, transparența.

4. Responsabilitatea socială a întreprinderilor

4.1 Direcția pentru întreprinderi și Direcția pentru probleme sociale ale Comisiei cooperează cu asociațiile de întreprinzători pe anumite arii tematice. Una dintre acestea este o informare corectă a depunătorilor, care să-i ajute să înțeleagă mai bine mecanismele piețelor financiare și ale produselor disponibile. Inițiativele de educație financiară reprezintă un mijloc eficient și responsabil din punct de vedere social, prin care depunătorii pot evita investițiile în produse care nu corespund propriilor așteptări și profiluri de risc.

⁽¹⁾ Idem.

4.2 Participarea părților interesate la inițiativele RSI se limitează încă la foarte puține întreprinderi și, într-o oarecare măsură, la activități care se adresează tuturor factorilor implicați. Mai rămâne încă un drum lung de străbătut, dar sectoare întregi, precum băncile populare și cooperativele de credit, casele de economii, asigurările cooperatiste și cele mutuale, tind către mai mult și mai bine.

4.3 Printre problemele ivite se numără și cea a stimulentei, sub diferite forme, acordate membrilor conducerii și directorilor băncilor de investiții, care ar trebui revizuite și aduse la un nivel rezonabil, corespunzător profitului și rezultatelor societăților respective: în prezent, lucrătorii și consumatorii afectați de criza financiară condamnă câștigurile exagerate ale celor cu funcții de conducere importante, lucru care contribuie la agravarea dificultăților lor, aceste remunerații menținându-se la valori foarte ridicate, indiferent dacă rezultatele sunt bune sau mai puțin bune.

4.4 Noile modele de gestionare a societăților financiare, orientate spre maximizarea profitului pe termen foarte scurt și din cauza evaluărilor de performanță trimestriale, determină uneori comportamente iresponsabile, cum s-a întâmplat, de altfel, în cazurile recente de scandaluri financiare din unele țări ale Uniunii. Responsabilitatea socială, dimpotrivă, urmărește posibilitatea realizării unor profituri stabile și durabile în timp, prin valorificarea capitalului material și nematerial al întreprinderii, format, în cazul întreprinderilor financiare, din lucrători și din relații de încredere cu clienții.

4.5 CESE este pentru adoptarea, pe scară largă, a codurilor de conduită inspirate din RSI. Este absolut necesar ca aceste coduri să fie controlabile și controlate, pentru a se evita repetarea situațiilor în care managerii ce au subscris la coduri de conduită excelente pe care le-au făcut publice au înșelat sute de mii de depunători, cum s-a întâmplat în cele mai grave scandaluri financiare din ultimii ani ⁽²⁾.

5. Băncile locale și dezvoltarea economiilor locale și a IMM-urilor

5.1 Pe aceeași piață intră în competiție diverse tipuri de bănci care, în esență, oferă același tip de servicii. Eficiența economică este o obligație a tuturor, deopotrivă. Societățile pe acțiuni, băncile private sunt orientate mai ales către obținerea de profit pentru acționari, pe când celelalte societăți vizează mai degrabă dezvoltarea economică și socială a teritoriilor de referință, cu o atenție specială acordată problemelor de acces la credit, clientelei mai puțin „înstărite”, dezvoltării IMM-urilor, promovării categoriilor sociale dezavantajate și a teritoriilor periferice și ultraperiferice.

⁽²⁾ Unor astfel de personaje le-a fost acordată și diploma de onoare cu mențiunea „implicat la nivel local, național și internațional în desfășurarea cu îndrăzneală, perseverență, inventivitate, înaltă pregătire profesională și clarviziune a activității întreprinderii, asociate unei conduite a cărei corectitudine dezmente opinia aceloră – nu prea mulți – care consideră că etica și economia sunt două noțiuni ireconciliabile.”

5.2 În teritoriile în care s-a dezvoltat un sistem bancar local se constată că rata de creștere a economiilor locale a atins un nivel cu mult superior. Trebuie subliniat și faptul că, în multe țări, băncile locale se prezintă îndeosebi sub formă de case de economii și sub formă de societăți cooperatiste care reinvestesc în teritoriu o mare parte din profitul lor.

5.3 „Sistemul bancar are o dublă responsabilitate: la nivelul întreprinderilor, de a îmbunătăți eficiența gestionării întreprinderilor de creditare, măsurată nu doar în termeni de rentabilitate („a fi util”), ci și de capacitate de inovare, de calitate a capitalului uman angajat; la nivel teritorial, responsabilitatea de a contribui la dezvoltarea locală („a promova dezvoltarea”), care trebuie măsurată nu doar în termeni de volum al creditului alocat, ci și prin capacitatea de a investi în selectarea proiectelor și în evaluarea potențialului întreprinzătorilor și al întreprinderilor, elemente definitorii ale eficienței teritoriale. Eficiența gestionării va fi pusă în slujba eficienței teritoriale: nu are rost să ai bănci eficiente, dacă nu contribuie la dezvoltarea locală” ⁽¹⁾.

5.4 IMM-urile au găsit în Societățile de cauțiune și de garantare, organizate și la nivel european, un instrument util de facilitare a accesului propriilor asociați la credit. Prin intermediul acestora este avantajat creditul pentru investiții destinat întreprinderilor mici și mijlocii care nu beneficiază de garanțiile personale solicitate de finanțatori pentru edificarea unei relații bancare stabile.

6. Rolul responsabililor politici

6.1 CESE pornește de la premisa că, în acest context, o abordare dirijistă trebuie socotită greșită, căci se știe din experiență că este bine ca inițiativele cu puternic caracter social și etic să pornească de jos, în mod spontan. Orice intervenție „activă” riscă să frustreze și să deterioreze spontaneitatea, care este principala garanție a „biodiversității” în sistemul economic și financiar. În același timp însă, CESE consideră că responsabili politici ar trebui să evite acțiunile care ar putea pune piedici inițiativelor existente și formării spontane a altora noi.

6.2 Comitetul și-a pus întrebarea dacă inițiativele cu conotații etico-sociale ale unor organizații destinate, prin natura lor, profitului, trebuie să beneficieze de avantaje fiscale ori de reglementare. În această privință este bine să se țină seama de două situații diferite.

6.2.1 O organizație cu scop lucrativ lansează o inițiativă care nu are nimic în comun cu afacerile sale obișnuite (a se vedea, de exemplu, cazul operațiunii *Point Passerelle*, inițiată de *Crédit agricole*). În acest caz, nu ar trebui să existe multe îndoieli cu privire la oportunitatea acordării unei compensații, care s-ar abate de la tratamentul standard.

6.2.2 O organizație cu scop lucrativ lansează inițiative care nu diferă, în esență, de afacerile sale obișnuite. Într-o astfel de situație, oportunitatea prevederii unui sistem de compensații a stârnit mai multe controverse. Cei care susțin oportunitatea compensației fiscale, financiare sau normative consideră că implicațiile pozitive ale inițiativei justifică tratamentul preferențial. Există însă, în temeiul a două considerații principale, și păreri contrare: pot să dureze, în timp, doar inițiativele luate în condiții de echilibru economic autonom (în măsură să realizeze un profit corespunzător). În plus, o acțiune etico-socială autentică trebuie să fie dezinteresată, fără o motivație generată de avantaje de reglementare, financiare sau fiscale. Acțiunea etico-socială presupune, într-adevăr, o formă de „autore-compensă”: cel care și-o asumă este mulțumit, pur și simplu, de binele făcut.

6.2.3 Mai întâi, CESE consideră că nu trebuie uitat faptul că, în prezent, compensația pentru inițiative etico-sociale este o practică recunoscută deja în toate sistemele. Normele fiscale permit deducerea cheltuielilor doar dacă au fost efectuate pentru a genera venituri. Acest principiu al inerenței este (evident, în anumite limite și cu anumite condiții) exclus atunci când cheltuielile reprezintă donații către instituții de binefacere sau cu utilitate socială. Într-adevăr, în acest caz este admisă deducerea din venitul impozabil, deși cheltuielile nu sunt inerente obținerii acestuia.

6.2.4 CESE este de părere că nicidecum cadrul de reglementare nu poate fi neutru față de comportamentele organizațiilor și indivizilor. Pe baza acestei observații, CESE consideră că, într-un sistem care încurajează deja anumite comportamente, ideea sistematizării și generalizării principiului potrivit căruia, acolo unde există inițiative etico-sociale, se recomandă acordarea unui sistem de compensații, corespunde unor criterii de echitate și de raționalitate a rolului autorității publice în economie și societate.

6.2.5 Principiul propus de CESE ar duce la atribuirea compensației inițiativelor etico-sociale, iar nu direct instituțiilor care și le-au asumat. CESE consideră că ideea în sine nu trebuie respinsă: etica nu poate fi separată de economie cu forța, prin impunerea opiniei potrivit căreia etice cu adevărat sunt doar inițiativele care nu aduc celor ce și le asumă niciun fel de beneficiu economic. Procedând astfel, inițiativele etice ar fi identificate, în final, doar cu acțiunile de binefacere sau cu donațiile.

7. Compensație financiară și fiscalitate

7.1 CESE apreciază că sunt bine-venite inițiativele luate în acest sens. O astfel de orientare se justifică și din punct de vedere economic. Într-adevăr, din diferite motive legate de opțiuni politice, de obligații bugetare publice sau de orientări privind eficiența economică, în ultimii 10-20 de ani s-a constatat o erodare a statului „social”. De aceea, pentru a se evita scăderea nivelului de bunăstare a populației, nu trebuie lăsate pe seama creșterii economice toate exigențele privind bunăstarea și protecția socială, ci trebuie să se facă loc inițiativelor pornite de jos.

⁽¹⁾ Alessandrini, P. (2003), *Le banche tra efficienza gestionale ed efficienza territoriale: alcune riflessioni* („Băncile, între eficiența gestionării și eficiența teritorială: câteva teme de reflecție”).

7.2 Un exemplu de reglementare care favorizează integrarea public-privat, pentru a asigura în continuare standarde ridicate ale statului social, este reprezentat de felul în care Țările de Jos au structurat sectorul asigurărilor de sănătate. Sistemul de asigurări este, pe de o parte, obligat să-i asigure pe toți cetățenii, pe de altă parte poate avea acces la un sistem de compensații publice atunci când se confruntă cu riscuri majore pe care, astfel, a trebuit să și le asume. De asemenea, piața olandeză a avut unele inițiative exemplare pentru a facilita accesul persoanelor seropozitive la asigurările de viață.

7.3 Belgia oferă un exemplu interesant de compensație financiară menită să faciliteze accesul la servicii financiare de bază. În fapt, există un Fond interbancar care oferă compensații intermediarilor care facilitează accesul la servicii: în acest fel, intermediarii mai restrictivi sunt, de fapt, contribuabili neți ai Fondului, iar cei mai deschiși sunt beneficiari neți.

7.4 În ce privește facilitățile fiscale, în prezent s-a generalizat deja un sistem de avantaje acordate societăților cooperatiste care au obiective de natură mutuală.

7.5 Cazul ONLUS – *Organizzazioni Non Lucrative di Utilità Sociale* (organizații de utilitate socială fără scop lucrativ) – din Italia poate să servească drept exemplu de normă legislativă care atribuie avantaje fiscale organizațiilor cu scopuri sociale explicite.

8. Reglementare

8.1 Normele impun costuri și obligații cu impact negativ asupra operativității instituțiilor și intermediarilor. Criteriul de orientare a intervențiilor din ultimii 20 de ani a fost cel al condițiilor echitabile de concurență (*level playing field*). Prin

asezarea pe același plan a actorilor comparabili (de exemplu bănci, societăți de asigurare etc.), normele au reprezentat un instrument de stimulare a creșterii concurenței și eficienței economice. Dacă principiul acesta se aplică însă în mod prea rigid și fără corecturile necesare, riscă să devină o piedică de netrecut în calea formării și supraviețuirii inițiativelor etice și sociale. Acest pericol poate fi minimizat prin aplicarea sistematică și punctuală a așa-numitului „principiu al proporționalității”, în virtutea căruia unui mic intermediar, cu activitate limitată, nu îi pot fi impuse obligații de natură reglementară identice cu cele impuse unei organizații multinaționale complexe.

8.2 De fiecare dată când se poate demonstra că o anumită organizație renunță măcar în parte, dar în mod structural și pentru totdeauna, la criteriul de maximizare a profitului, pentru a promova inițiative cu caracter etic și social, trebuie să se aplice măsuri fiscale și legislative cel puțin parțial diferite de cele general-valabile. În unele state membre, investitorii etici beneficiază deja de o derogare de la directiva bancară: trebuie luate măsuri pentru ca acest principiu să fie extins la toate statele membre.

8.3 Cu toate că acesta este recunoscut de către Tratatul european, sunt și state membre care nu îl recunosc și nu îi acordă protecție în mod explicit. Trebuie făcute eforturi în vederea obținerii unei recunoașteri mai sistematice și generalizate a acestui mod de guvernare a societăților.

8.4 Prin garantarea faptului că statele membre nu vor adopta măsuri de denaturare a concurenței, Comisia Europeană poate să stimuleze protecția diversității ofertei de servicii financiare, bancare și asiguratorii. Normele de acordare a ajutoarelor de stat ar trebui să țină cont de aceste aspecte.

Bruxelles, 23 octombrie 2008.

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Mario SEPI